

Autogamista filosofiaa

Filosofian tutkintovaatimuksia selaillessa havaitsee, että opetuksen pääpaino on filosofisissa opeissa ja systeemien sisuksissa. Voisiko toisin ollakaan? Onhan toki niin, että filosofiaa opiskelevan tulee oppia tietämään, mistä Platon kirjoitti ja minkälaisia ”filosofisia” kysymyksiä hän asetti vastatakseen. Outoa olisi, ellei opiskelijan tarvitsisi tutustua Kantin kategoriseen imperatiiviin tai Descartesin jumaltdistuksiin. Varsinkin filosofian opintojen alkuvaiheessa monumentaaliset filosofian tarinat ovat raskasta luettavaa. Muisti on koetuksella, ja vaarana uhkaa, että tentissä tekee selkoa Spinozan nomadologiasta, Augustinuksen *Summa contra gentiles* -teoksesta tai tykkäänään unohtaa Kantin havainnon muodot ja ymmärryksen kategoriat.

Valistuneissa tutkintovaatimuksissa filosofian historia oppisisältöineen kuitenkin suhteutetaan tieteiden ja kulttuurin historiaan, ja nämä kaikki aikakausien yleisempään historialliseen kehitykseen. ”Filosofiset” opit esitetään historiallisissa yhteyksissään. Silloin tentissä voidaan kysyä vaikkapa Hobbesin ja Locken ”filosofioiden” suhteista Englannin 1600-luvun vallankumouksellisiin tapahtumiin tai Platonin ideaopin ja Aristoteleen *Politiikan* kytkennöistä kreikkalaisen rahatalouden kehitykseen. Joidenkin mielestä tällainen tarkastelu ei ole filosofiaa, vaan historiaa, tiedon sosiologiaa tai jopa politiikkaa. Joku toinen puolestaan saattaa innostua enemmänkin pohtimaan ’filosofian’ ja ’politiikan’ tai tekstin ja kontekstin suhteita esimerkiksi Aristoteleen tai Heideggerin tapauksessa. Joka tapauksessa lienee paikallaan kysyä, millä perusteella filosofia on ’filosofiaa’, politiikka ’politiikkaa’, tai miten näihin kysymyksiin on eri aikoina vastattu. Ei kai kuulosta kovinkaan *filosofisesti* syvälliseltä, jos esimerkiksi väittää tietävänsä vastauksen filosofian ja politiikan suhteen ongelmaan jo ennen kuin on selvittänyt ongelmaansa historiallisten esimerkkien valossa? Voiko filosofian ”epäpoliittisuutta” ymmärtää tutkimatta sen poliittisuutta?

Vielä pitemmälle filosofian kontekstualisoinnissa voidaan mennä, kun tutkintovaatimuksiin ja opetussuunnitelmiin otetaan filosofia *in praxi*, ajattelu käytännössä ja käytäntöinä. Silloin esille nousevat historialliset kysymykset siitä, mitä filosofia on ja kuka sitä harrastaa tai ei harrasta; minkälaisia paikkoja, *topoksia*, ja asemia, *positioita*, ”filosofeilla” on omassa ajassaan; kenelle he kirjoittavat, minkätyyppisiä tekstejä he kirjoittavat, ketkä heitä lukevat, miksi heitä luetaan, miten ”filosofiset” opit leviävät tai minkälaisiin piireihin niiden vaikutus rajoittuu? Ja edelleen, miten filosofiset opit ja aatteet vaikuttavat aikansa arkiajateluun, *sensu comuneen*, ja päinvastoin; keiden ajatteluun ja elämään filosofinen vaikutus kohdistuu ja keiden ajattelulla ja elämällä on puolestaan vaikutusta filosofeihin? Entä,

miten filosofian luonne ja filosofin tehtävät ymmärretään ajassaan, ketkä tätä ymmärrystä osoittavat ja ketkä eivät? Tai mitä ”filosofia” ylipäätään on ennen ihmistieteiden syntymistä? Tämänkaltaisissa kysymyksissä kiinnostaviksi ongelmiksi nousevat filosofian yhteydet esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidon kehitykseen, kirjallisuuden genrehistoriaan, filosofian historiankirjoituksen historiaan (klassikkohierarkia!), tieteiden ja opinkäynnin historiaan, yliopistojen syntyyn ja leviämiseen, kansanopetuksen vaiheisiin, aikakausien intellektuaaliseen toimintaan, kirjapainotaidon syntyyn, valtioiden ja kielten historiaan, nationalismiin, kosmopolitismiin ja internationalismiin kysymyksiin, kansalaisyhteiskunnan, kommunikaation ja julkisuuden muotoihin, ”filosofien” ja muiden ihmisten ja ihmisryhmien välisiin suhteisiin, jne.

Joidenkin mielestä edellinen ei ainakaan ole filosofiaa. Joku toinen voi jopa innostua tutkimaan esimerkiksi kirjapainotaidon yhteyksiä ”filosofian historiassa” tapahtuneisiin intellektuaalisiin käännteisiin ja kumouksiin. Ei kai ole aivan varmaa, etteikö filosofian sisältöön vaikuttaisi se, leviääkö tieto muutamana käsinkirjoitettuna kopiona, sadoin ja tuhansin kappalein painettuna sidoksena tai monikymmentuhantisena halpapistuksena? Ei varmastikaan voi tarkemmin tutkimatta tietää, mitä vaikutusta sillä on filosofioiden sisältöihin, että opit kulkevat jalkamiehen, hevospelin, höyryveturin, pikajunan, suihkukoneen tai valon nopeudella? Miten se vaikuttaa, osallistuuko filosofioiden tuottamiseen sata oppinutta kammioissaan, tuhat yliopistoissaan tai sata-tuhatta maailmanlaajuisissa sähköistetyissä verkostoissaan? Entä, mitä seurauksia sillä saattaa olla, että kirjoittaa oppejaan vainon alla, hovin loisteessa, sodan jaloissa, vastarintaliikkeen joukoissa, palkittuna tiedemiehenä, työttömänä tutkijana tai virkaprofessorin turvatussa asemassa?

Jos on niin, että filosofian käytännöllillä ja käytännöllisillä yhteyksillä on vaikutusta filosofioiden sisältöön, ”varsinaiseen filosofiaan”, niin onko silloin mielekästä opiskella vain sisältöjä niitä ymmärtääkseen, lukea vain ”filosofian historiaa” ymmärtääkseen filosofian historiaa? Jos filosofian historia ei synnykään *autogamisesti*, itsesiittoa, niin miksi silloin etsiä filosofin vanhempia vain ”filosofien” joukosta? Voi myös kysyä, miten hyvin ”puhdas” käsitys filosofiasta auttaa ymmärtämään menneitä ”filosofioita” tai edes omia ajatuksiaan, oman filosofiansa ”ei-filosofisia” ehtoja ja edellytyksiä. Suurin osa filosofian opinnoista on kuitenkin ”puhtaassa” merkityksessä filosofiaa varsin epähistoriallisessa ja poliittista ymmärrystä kaihtavassa mielessä. Tosiasiallisesti kysymys on *pubdistetusta* filosofiasta, monisyyden ja monitahoisen inhimillisen elämän heijastuksista filosofian tähtitaivaalla, joka onkin vain planetaarion kupera katto.

Mikko Lahtinen